

Overdenking 7 april 2024; ds. Carel van der Meij

Lezingen: 1 Samuel 3: 1-18 en Johannes 20: 24-31

Gemeente van Jezus Christus,

Er is een, in mijn ogen in ieder geval, kostelijke grap over een oude monnik in een Benedictijner klooster. In dat klooster maakten ze likeur, *Benedictine*. Die oude monnik pikte daar af en toe stiekem een glaasje van. Alleen werd hij verlinkt door een medebroeder en hij werd bij de abt op het matje geroepen. Hij werd door de abt ernstig vermaand, maar hij vond dat er wel erg veel drukte over werd gemaakt. *'Wat maakt het nou uit, vader abt, dat ik af en toe een klein glaasje pik? Niemand ziet het'*. *'Onze Lieve Heer ziet het'*, zei vader abt streng. *'Ja'*, zei de oude monnik, *'maar die houdt tenminste z'n mond.'*

Dat is leuk verzonnen, maar het confronteert ons meteen met een moeilijk onderwerp in het geloof van onze tijd: God lijkt z'n mond te houden. Er zijn zwaarwichtige boeken geschreven over dat thema: het zwijgen van God. Daar wordt over geschreven en gesproken alsof dat typisch iets is voor de tijd waarin wij leven, typisch voor geloven in, wat we noemen, de moderne tijd. Wij zouden geen antenne meer hebben voor de boodschap die God uitzendt, de woorden niet meer horen die God spreekt. Beetje slap geloof, dat geloof van ons. Geen wonder dat de kerken niet meer vol zitten.

Maar wacht even, voordat we wegzinken in jammerklachten over onze tijd en zelfbeschuldiging over ons tekort aan geloof. Laten we even luisteren naar het verhaal in 1 Samuel 3. *Zelden klonken er woorden van de Heer en er braken geen visioenen door*, horen we daar. Ook in die tijd had het geloof in God de wind blijkbaar niet in de zeilen. Er is niets nieuws onder de zon, als ik een andere stem uit de Bijbel mag citeren. Dus laten we niet te hard schrikken. En niet te hard oordelen over ons geloof. Anders zijn we net als die dominee van vijftig jaar geleden, die in een middagdienst stond te mopperen over het kleine aantal kerkgangers. Dat zeg je tegen de verkeerde mensen. Wij zijn hier omdat we wel op zoek zijn naar een woord van God in onze tijd, in ons leven.

Maar zou het niet makkelijk zijn, om direct iets te horen te krijgen? Zoals de jonge Samuel een boodschap te horen krijgt? Nou, ik weet niet of dat makkelijk is. Voor Samuel was het in ieder geval niet makkelijk. Hij begrijpt helemaal niet wat hij hoort. Hij kan niet anders bedenken dan dat hij de stem van Eli hoort, de priester van het heiligdom Silo, waar de tent-tempel staat van Israël, die ooit op bevel van Mozes is gebouwd. De oude priester Eli die zijn corrupte zoons niet in de hand kan houden en die wat steun zoekt bij de jonge Samuel. Tot drie keer toe denkt Samuel de stem van Eli te horen, en dan moet Eli hem leren dat er meer is dan het gewone, dat een mens zich ook door God geroepen kan weten. Al gaat het bij zo'n roeping niet altijd om een boodschap waar een mens zich populair mee maakt. De reactie van de oude Eli vind ik overigens bewonderenswaardig. Hij aanvaardt het leven zoals het komt.

Hoe moeten we zo'n verhaal lezen en begrijpen? Hoort Samuel een stem zoals u mijn stem hoort? Dat kan ik me maar moeilijk voorstellen. Er zijn mensen in onze tijd die pretenderen dat ze op die manier de stem van God horen en boodschappen doorgegeven krijgen. Vreemd genoeg zijn het altijd bijzonder conservatieve boodschappen, die het gelijk onderstrepen van de standpunten die die mensen al een hele tijd lopen te verkondigen. En stel je voor dat ik vanaf de kansel zou stellen dat ik een boodschap van God heb gehoord over wat we allemaal moeten gaan stemmen bij de Europese verkiezingen in juni. Ik mag toch hopen dat u zo'n boodschap met een gezond wantrouwen tegemoet zou treden.

We moeten het verhaal over Samuel niet lezen alsof er een journalist met een camera en geluidsapparatuur bij heeft gestaan. We moeten dat verhaal begrijpen vanuit de lange en rijke traditie van het Joodse geloof. In die traditie is Samuel een profeet, iemand die zicht had op de lijn die de hand van God in de geschiedenis van ons mensen trekt. Samuel was iemand die duidelijk een roeping had, en de vertellers en de schrijvers achter het profetenboek 1 Samuel hebben dat achteraf geïllustreerd, of benadrukt met het verhaal over de roeping zoals dat in hoofdstuk 3 is neergeschreven. Samuel was iemand die zich geroepen wist. Door God. Zoals er in onze tijd ook mensen zijn van wie we kunnen zeggen: die wisten zich geroepen.

Martin Luther King wist zich geroepen, in zijn strijd tegen achterstelling en discriminatie. Aleksej Navalny wist zich geroepen in zijn strijd tegen machtsmisbruik en corruptie. En die lijst is nog veel langer te maken. Iedereen die een brief schrijft voor Amnesty International weet zich geroepen in de strijd tegen onderdrukking en dwang. Waar komt die roep vandaan? Ik durf wel zeggen dat die roep te maken heeft met de stem van God die klinkt, ook in onze tijd. Maar je moet wel willen luisteren.

Als je op die manier hoort ga je, denk ik, ook meer zien. En geloven. Hoeveel vraagtekens er tegenwoordig ook bij geloven gezet worden. Maar ook dat is niet voor het eerst. Johannes vertelt immers over Thomas, één van de leerlingen van Jezus. Niet de eerste de beste, dus. *Alleen als ik zie en voel zal ik het geloven*, zegt Thomas. In het Grieks staat het er nog veel scherper: *Als ik niet zie en voel, zal ik zeker niet geloven*. Zo modern is het idee blijkbaar niet, dat je alleen die dingen gelooft die je met je zintuigen hebt waargenomen. Zien en voelen, meten en wegen. Alles wat niet aan die wetten beantwoordt is het geloven niet waard. Maar heb je het dan nog over geloven? Of is dat een vorm van zeker weten waar mensen zich krampachtig aan vast houden? *Mijn Heer, mijn God*, stamelt Thomas. En van heel wat kansels zal de oproep geklonken hebben om Thomas die belijdenis na te zeggen. Maar in het Evangelie naar Johannes is de reactie van Jezus kritisch. *Omdat je me gezien hebt, geloof je. Gelukkig zijn zij die niet zien en toch geloven*.

We leven in de wereld van de harde feiten. Het kabinet van premier Netanjahoe laat tienduizenden mensen in Gaza omkomen door zinloze bombardementen, en gebruikt honger als een wapen in de oorlog. Dat is een hard feit. Dolgedraaide activisten bedreigen Joodse mensen in Nederland, alsof je de misdaden van een groep machthebbers kunt toeschrijven aan het gegeven dat iemand joods is. Voor je het weet is activisme verworpen tot antisemitisme. Ook een hard feit. Dat valt in mijn ogen niet te ontkennen. We zien het, we voelen het, het raakt ons leven. Maar het is de harde waarheid waarmee we geconfronteerd worden. Met geloven heeft dat niets te maken, lijkt me. En wat schieten we er mee op wanneer we in het leven staan zoals Thomas? Wanneer we alleen die dingen serieus willen nemen die op een weegschaal liggen, onder een microscoop te zien zijn, door een camera gevangen kunnen worden, op een beeldscherm te zien zijn. Als er niets meer in ons leven is dan dat, als we het alleen maar daar over kunnen hebben met elkaar, blijven we dan niet steken in cynisme en pessimistisch gepraat over hoe slecht de wereld is?

En dan heb ik het nog niet over het probleem dat er mensen zijn die je van alles kunnen laten zien zonder dat het waar is. Als het gaat over kennis kunnen we zonder het te beseffen eindeloos gemanipuleerd worden. Je kunt niet alles voor waar aannemen wat je voorgeschoteld krijgt.

Ik wou bijna zeggen: je kunt niet alles geloven wat je ziet. Maar dan gebruiken we het woord *geloven* verkeerd, vind ik.

Geloof kun je niet vangen met een camera. Geloof kun je niet wegen en meten. Geloven is een zachte kracht die we nodig hebben in onze confrontatie met de werkelijkheid van harde feiten die we zien en voelen. Geloven betekent dat we de vlam van de hoop op vrede brandend houden, tegen de harde feiten van de oorlog en het geweld die de wereld en het leven van zoveel mensen teisteren. Geloven betekent dat we vasthouden aan de hoop op een wereld waarin we leren delen, tegen de harde feiten van een kleine, steenrijke elite en een grote massa mensen die leeft in armoede. Geloven betekent dat we vasthouden aan het verhaal van een goede schepping, tegen de harde feiten van grote bedrijven die alleen op winst uit zijn en welzijn vergeten. Geloven betekent dat we beseffen dat we niet meer nodig hebben om gelukkig te worden dan wat genoeg is om van te leven, zodat we ons niet laten meeslepen in een consumptiedrift die de aarde laat opbranden. We zien het niet overal voor ogen, maar we blijven er in geloven. Geloven betekent vasthouden aan het vertrouwen dat liefde een kracht is die zich niet laat klein krijgen in deze wereld.

Over vertrouwen kun je schamper doen, natuurlijk. Maar ik denk eerlijk gezegd niet dat we daar gelukkiger van worden met z'n allen. Wat ik zie in onze samenleving is dat mensen elkaar steeds slechter verdragen, elkaar weinig gunnen, agressief zijn en tegelijk angstig. Misschien is dat wel de diepste emotie achter veel narigheid in onze tijd, de bron van de overspannenheid die veel mensen kwelt. Mensen zien de harde feiten en vragen zich angstig af wat ze daar tegenin kunnen brengen. In het evangelie vertelt Johannes wat het antwoord op die vraag is. Gelukkig zijn de mensen die niet zien en toch geloven. Gelukkig zijn de mensen die verder durven kijken dan wat voor ogen is. De mensen met vertrouwen dat er een manier van leven is waar de dood niet tegen op kan. Dat leven heeft Jezus ons voorgeleefd. Een leven dat niet gevangen bleef in een graf, een leven dat zijn weg verder zoekt in de geschiedenis van ons leven. Een leven in geloof dat er licht is dat door ieder duister weet heen te dringen. Dat geloof is de ziel van ons bestaan. Gelukkig zijn we, als we daaruit willen leven.

In de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.